

## ویژگی امتحانات الهی چیست؛ چرا بلاها را ظلم نمی‌دانیم؟

### امتحانات الهی کدام بخش از وجود ما را درگیر می‌کنند و هدفشان چیست؟

در درس‌های گذشته به چیستی ابتلا و ماهیت آن پرداختیم. از خاصیت باشگاه بودن دنیا برای رشد گفتیم و متوجه شدیم که سنت ابتلا از سنت‌های حتمی الهی است. در این مقاله قصد داریم کمی پا را فراتر بگذاریم و بدانیم که حکمت امتحانات الهی چیست؟ چه ارتباطی میان بخش انسانی ما و مبتلا شدن به رنج‌های گوناگون وجود دارد؟ دستاوردها در امتحانات الهی چه چیزی باید باشد و در طی این رنج‌ها و سختی‌ها چه نتایجی در زندگی ما رخ خواهد داد؟

اگر در دوران تحصیل از ما بپرسند چرا درس می‌خوانی؟ قطعاً پاسخمان مرتبط با هدفی است که در سر داریم. مثلاً می‌گوییم که درس می‌خوانم تا پزشک، معلم، مهندس، مشاور و ... شوم. یا درس می‌خوانم تا در حرفه‌ای که در آن استعداد دارم، توانمندتر شوم؛ در حقیقت ما به دنبال رسیدن به جایگاهی هستیم که آرزوی آن را در سر می‌پرورانیم و حاضریم برای هدفی که برای خود در نظر گرفته‌ایم، سختی‌ها را به جان بخریم و مشکلات را تحمل کنیم.

نگاه ما به امتحانات الهی هم باید به همین‌گونه باشد. اگرچه ممکن است که ما به دلیل ناآشنایی با ابعاد وجودمان یا عدم اطلاع از ماهیت باشگاهی دنیا، امتحانات الهی را به عنوان ظلم و بی‌عدالتی از جانب خدا تلقی کنیم؛ اما حقیقت این است که بیشتر شرایطی که برای عصبانیت، رنجش، کینه‌ورزی، اندوه، ناامیدی، ترس، گرسنگی و ... برایمان پیش می‌آید، در حکم سنجشی برای به دست آوردن میزان سلامت قلب و روح ماست. قلبی که تنها دارایی ما در آخرت محسوب می‌شود و در صورت داشتن توهم نسبت به سلامت آن، با ابدیتی توأم با رنج و عذاب روبه‌رو هستیم.

## امتحانات الهی و تقویت بخش انسانی

درست است که امتحانات الهی مهمان‌های ناخوانده زندگی ما هستند؛ اما با کمی دقت متوجه می‌شویم که حکمت این رنج‌ها و سختی‌ها با سرعت تکامل بُعد انسانی ما بی‌ربط نیست. همان‌طور که صعود به قله برای یک کوهنورد بدون تحمل خستگی، کم‌خوابی و بسیاری از تمرین‌های سخت ممکن نیست، مسیر شباهت ما به الله و رسیدنمان به هدف خلقت هم از همین امتحانات الهی می‌گذرد. اما بلاها و گرفتاری‌ها چه طور این بخش از وجود ما را رشد و تعالی می‌دهند؟

تابه‌حال به آفرینش یک اتم فکر کرده‌اید؟ آیا با قرار دادن اتم در شرایطی خاص‌تر می‌توانیم ادعا کنیم که کامل‌تر شده؟! قاعدتاً نه؛ چون در نظام خلقت تمام موجودات در اوج کمال خودشان آفریده شده‌اند. مثلاً اتم، اتم‌تر نمی‌شود. یا اسب، اسب‌تر نمی‌شود. فرشتگان و دیگر مخلوقات خداوند هم در اوج مرتبه خود آفریده شده‌اند و به درجه بالاتری دست نمی‌یابند. فقط انسان دارای این قابلیت و توانایی است که به‌سوی کمال مطلق و بی‌نهایت حرکت کند. اما این حرکت نیازمند ابزاری است که سازوکار آن را رب و خالق مدبر ما فراهم می‌کند. باتوجه به زمان محدود دنیا، امتحانات الهی هدفمندترین ابزار برای رساندن وجود ما به مرتبه بالاتر هستند. ابزاری که تمام ناخالصی‌ها و هر آنچه که ما را به بخش‌های جمادی، گیاهی، حیوانی و عقلی‌مان وابسته کرده است، از ما جدا می‌کند.

باید بدانیم که تمام سختی‌ها و تکلف‌های زندگی برای بخش غیرانسانی وجود ماست. ما گاهی در مسیر علاقه‌مندی‌ها و توجه به ابعاد پایینی وجودمان دچار افراط می‌شویم. تغذیه نادرست و دلبستگی‌ها ما را از تغذیه بخش فوق عقل‌مان غافل کرده و باعث می‌شوند به معشوق‌های حذاقلی و کمالات غیر انسانی بسنده کنیم. اینجاست که می‌توانیم با امتحانات پیاپی خدا از تعلقات رها شده و با اصل و حقیقت خود روبه‌رو شویم؛ یا اینکه از بلاها مانند وسیله‌ای برای کسب اسم و صعود به مراتب عالی‌تر وجودمان استفاده کنیم.

## چرا بلاهای الهی را ظلم نمی‌دانیم؟

حتماً با افراد بسیاری مواجه شده‌اید که به محض پیش آمدن امتحان آن را نوعی ظلم و بی‌عدالتی از جانب خدا تلقی کرده و نسبت به خدا احساس دوری می‌کنند. اما آیا واقعاً این‌گونه است؟ آیا خدا نسبت به نعمت‌هایی که در اختیارمان قرار داده، تضمین ماندگاری داده است؟ نکته اینجاست که خداوند بارها به ما در مورد کوتاه و گذرا بودن این دنیا هشدار داده و ابزارهای امتحان<sup>۱</sup> ما را برشمرده است. این ماییم که به دلیل دوری از من حقیقی‌مان به کمالات دنیایی و معشوق‌های بخش‌های پایینی وجودمان دلبسته‌ایم و دوران محدود دنیا و نعمت‌های آن را ابدی دانسته‌ایم.

فرض کنید دوست ما به دلیل مشکلی فرزند خود را برای چند روز به ما سپرده است. ما در این مدت دلبسته کودک شده و از رفتن او احساس دلتنگی می‌کنیم. اما قاعدتاً پس گرفتن این امانت را ظلم نمی‌دانیم. اما جالب است که نسبت به نعمت‌هایی که خدا در اختیارمان قرار داده و بسته به تدبیر خود برای رشد و تعالی من حقیقی و بعد انسانی‌مان ما را از برخی از آن‌ها محروم می‌کند، موضع می‌گیریم؛ یعنی به دلیل عدم آشنایی با ابعاد مختلف وجودمان و ماهیت باشگاهی دنیا، پیوسته انتظار داریم تا همه چیز بر وفق مرادمان بوده و زندگی آرام و بی‌دغدغه‌ای را در دنیا سپری کنیم.

در واقع ما زمانی از امتحانات الهی و ابتلائات بیشترین آسیب را دریافت می‌کنیم که زندگی خود را محدود به دنیا می‌بینیم. کسی که برای خود ابدیت و حیاتی در آخرت تصور نمی‌کند، طبیعی‌ست که لزوم تحمل سختی و عذاب برای گرفتن نتیجه را نیز درک نمی‌کند. مانند دانش‌آموزی که برای خود آینده شغلی و تحصیلی تصور نکرده و قاعدتاً لزومی هم برای شب‌بیداری، حل مسئله، توجه و تمرکز در درس و... هم نمی‌بیند. ما به میزان اعتباری که برای آخرت خود قائل هستیم و اعتمادی که به مربی خود در رسیدن به هدف خلقتمان داریم، حاضر به تحمل سختی‌ها و مشکلاتیم.

آیه ۱۵۵ سوره بقره<sup>۱</sup>

## تناسب امتحانات الهی با ظرفیت وجودی ما

اگر در یک باشگاه ورزشی که مهارتی در آن نداریم ثبت‌نام کنیم، چه انتظاری از مربی خود داریم؟ قطعاً در همان ابتدای کار انتظار برنامه‌ای همسو با وزن، جنس، سن، میزان آمادگی و قدرت بدنی خود را داریم. از طرفی چون به مربی خود اطمینان داریم، می‌دانیم که با فعالیت‌های سنگین یا تمرین‌های خارج از ظرفیت قصد حذف ما از میدان تمرین و مبارزه را ندارد. هدف او در نهایت رشد ماست. رشدی که ماهیت آن با تحمل سختی همراه است و درعین‌حال از میزان توان ما هم تجاوز نمی‌کند. درست مانند رفتاری که ما با کودک خردسال خود در راه رفتن یا بالا رفتن از موانع فیزیکی داریم. یعنی هم‌زمان با حمایت، او را تا مرز توانایی‌اش پیش می‌بریم و تا زمانی که در خود این توانایی را می‌بیند، به‌قدری او را تمرین می‌دهیم تا در این زمینه احساس اعتماد به نفس کند. امتحانات الهی هم متناسب با ظرفیت وجودی ماست.

اما از آنجایی که ما معمولاً با ابعاد پایینی خود با آن‌ها مواجه می‌شویم، شروع به گله‌گذاری و شکایت می‌کنیم؛ در حالی که مربی باشگاه دنیا با توجه به سن، شأن، نیاز، هدف، زمان، ظرفیت و توانمندی‌ها، داشته‌ها و نداشته‌ها و بی‌شمار دلیل دیگر امتحانات ما را طراحی و تنظیم می‌کند. ناگفته نماند که «هرکه در این بزم مقرب‌تر است، جام بلا بیشترش می‌دهند»<sup>۲</sup>؛ و این سختی و امتحانات الهی برای معصومین، انبیاء و اولیای خدا حتی با شدت بیشتری همراه است.

اما چنانچه بعد فوق عقل ما به خوبی و درستی تغذیه شده باشد، هیچ بلایی خارج از توان و تحمل ما نیست. چون این امتحانات به من حقیقی و اصل وجودمان لطمه و خدش‌ای وارد نمی‌کند؛ در واقع به فرموده شهید مطهری،<sup>۳</sup> بلاها زمانی برای ما نعمتند که از آن‌ها بهره‌برداری کرده و با صبر و استقامت و مواجهه با سختی‌ها باعث کمال روح خود شویم؛ اما اگر قرار است در برابر سختی‌ها راه فرار را انتخاب کرده و ناله و شکوه کنیم، در این صورت بلا برای ما واقعاً بلاست.

ملا احمد نراقی، معراج السعادة، باب چهارم<sup>۲</sup>  
مجموعه آثار، مرتضی مطهری، صدرا، ج ۱، ص ۱۸۳<sup>۳</sup>

در این درس گفتیم که دنیا محلی است که ما با قرار گرفتن در معرض سختی‌ها و رنج‌ها آزمایش می‌شویم، تا به اصل و خود حقیقی‌مان نزدیک شویم. متوجه شدیم که بلاها و رنج‌ها بر بخش غیرانسانی ما وارد شده و ما را برای رسیدن به هدف خلقتمان یاری می‌کنند. درنهایت هم به این نتیجه رسیدیم که بلاها و گرفتاری‌ها با ظرفیت انسانی و توان ما در تناسبند.

آیا تاکنون در امتحانات الهی تجربه شیرینی کسب کرده‌اید؟ معمولاً در مواجهه با ابتلائات الهی از خود چه واکنشی نشان می‌دهید؟